

SOSYOLOJİK
SORUŐTURMALAR
Gündelik Olanın Analizinden Kesitler

Ali ESGİN

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	9
ÖNSÖZ	11

OTORİTENİN SOSYOLOJİSİ OTORİTEYE İTAATIN YA DA OTORİTE BAĞIMLILIĞININ SOSYOLOJİK ANLAMLARI	17
Otoriteyi Kavramsallaştırmak	19
Otoritenin Sosyolojik Anlamları: Otoriteye İtaat ya da Otorite Bağımlılığı	23
Sözleşme Teorileri ve Otoritenin Meşruiyeti	36
Düzen, Meşruiyet ve Sosyoloji	40
Sonuç Yerine: Otoriteye Ne Oldu?	46
Kaynakça	53

BİR MÜZİK SOSYOLOJİSİ VAR MIDIR?	57
Teorik Temeller: Müzik Sosyolojisinin Teorik Dayanakları	66
Max Weber: Rasyonelleşme Aracı Olarak Müzik	68
Georg Simmel: Form Olarak Müzik	72
Alfred Schütz: Müzikal Deneyimin Fenomenolojisi	76
Theodor Adorno: Kültürel Meta Olarak Müzik	80
Pierre Bourdieu: Kültürel Sermaye Olarak Müzik	86
Günümüzde Durum: Müzik Sosyolojisi Nerede?	90
Sonuç ya da Türkiye’de Müzik Sosyolojisi	93
Kaynakça	99

RİSK TOPLUMU İMAL EDİLMİŞ BELİRSİZLİKLER ÇAĞININ SOSYOLOJİK YÖNELİMİ	103
Modernliğin Teorileştirilmesi Çabaları	103
Ulrich Beck: Risk Toplumu ve Modernliğin Düşünümselliği	106
Anthony Giddens: Radikalleşen Modernlik ve Riskler	110
Sonuç: Küresel Risk Toplumunda Yaşamak	117
Kaynakça.....	124
BEDEN SOSYOLOJİSİ POPÜLER KÜLTÜR VE KADIN	127
Beden Sosyolojisi: Tanım ve Sınırlar	127
Beden ve Popüler Kültür.....	133
Beden: Tüketimin Aynası.....	137
Tüketim Kültürünün Hedef Nesnesi: Kadın Bedeni	140
Sonuç: Etiğin Yerine Estetik	149
Kaynakça.....	153
GÜNDELİK YAŞAMIN SOSYOLOJİK ANLAMLARI.....	157
Gündelik Yaşamın Anlamları.....	161
Sağduyu Bilgisi (Bilgi Stokları).....	163
Gündelik Yaşamda Karşılaşmalar ve Performanslar	164
Sahnenin Önü ve Arkası.....	167
İnsan Düzen İster: Rutinler ve İstikrar	169
Rutinler ve Varoluşsal Güvenlik.....	170
Sonuç: Gündelik Yaşamın Karmaşıklığı	172
Kaynakça.....	174

Önsöz

Bir kavramı ya da bir olguyu sosyolojik bağlamıyla *soruşturmak*, onu sosyolojinin nesnesi haline getirmek, kavram ya da olguyu sosyolojinin sahip olduğu sistematik bilgi külliyatı kapsamında derinlemesine analiz etmek demektir. Sosyolojinin bu türden soruşturmaları canlı tutması ve sürekli gündeme getirmesi onun varlığının bir koşuludur. Sosyoloji, değişimlere, sosyal yaşamdaki dönüşümlere karşı sabit kalmaz; hem yeni olanı ya da dönüşümlerin sonuçlarını irdelemek hem de bunu yapabilmesine olanak tanıyan kendi teorik ve metodolojik dayanaklarını sorgulamak durumundadır. Aksi halde sosyolojinin varlığı anlamsızlaşacaktır.

Sosyolojinin amacı daha iyi bir toplum idealine katkı sunmaktır. Sosyoloji zanaatının icracısı olan sosyolog, daha iyi bir toplum idealini kanaatler yerine gerçekliklere, öznel tasarımlar yerine nesnel sonuçlara yönelerek aramaktadır. Yani sosyolog kendi öznel tasarımlarıyla kanaatler üretip, bunları gerçeklik olarak sunma telaşında olan bir kanaat teknisyeni değildir. Aksine o, kanaatlerle meşrulaştırılan ve hatta çoğu zaman gerçeklik olarak sunulan yanlışları, araştırma nesnesi haline getirerek ifşa eden kişidir.

Sosyolog, bu ifşa faaliyetiyle aslında zor bir görev üstlenmiştir. Zorluk, sosyoloğun üyeleri tarafından hâlihazırda anlaşıldığı varsayılan bir dünyayı yeniden anlamlandırmaya

çalışmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim sosyoloğun nesnesi haline getirdiği, dolayısıyla sosyolojikleştirdiği her konu, toplumun üyelerinin genellikle aşına olduğu, bildiğini varsaydığı ya da üzerine fikir yürütebildiği bir konudur. Nihayetinde, herkesin siyasete, eğitime ya da toplumsal değişimlere ilişkin doğru ve geçerli kabul ettiği bir fikri vardır. Toplumsal dünyada bireyler, gündelik yaşamdaki öznel deneyimlerinin, yaşam algılarının ve bireysel gözlemlerinin sonucu olarak gelişen bu fikirlerin doğru olduğu varsayımıyla yaşarlar. Oysa Marx'ın ifade ettiği gibi, "her şey görüldüğü gibi olsaydı, bilime ihtiyaç kalmazdı."

Her şey görüldüğü gibi değildir elbette ve o nedenle bilime ihtiyaç vardır. Hayatı anlamak, sosyoloji açısından çok boyutlu ve sistemli bir çaba olsa da, hayatı yaşayanlar tarafından böylesi bir anlayışla değerlendirilmez. Her ne kadar toplumun üyeleri, içinde yaşadıkları toplumu ve hayatta olup bitenlerin anlamlarını bildiklerini varsaysalar da, gerçekte durum çoğu zaman böyle değildir. Çünkü insanlar, gündelik yaşamın rutinleri içine daldıklarında anlamların üretildiği etkileşim ve eylemlerin yani, olup bitenlerin anlamları üzerinde pek durmazlar. Özel deneyimlerini başkalarının yaşadıklarıyla karşılaştırma gereği de duymazlar. Oysa gerçeklik tam da buralardadır ve özellikle toplumsal alandaki tahakküm mekanizmaları aracılığıyla üzeri örtük biçimde sunulmaktadır. Sosyolojik düşünce içindeki kavramsal analizler ya da teorik temellendirmeler üzeri örtük biçimde sunulan ya da toplumsal alanda failerin aşına olmasına karşılık üzerine pek düşünme gereği duymadığı gerçeklikleri ortaya koyma amacındadır.

Elinizdeki kitap daha çok bu anlayışla biçimlenmiş ve çeşitli kavram ve teorileri sorgulamaya odaklanmış sosyolojik

analizlerden oluşmaktadır. Kitabı oluşturan yazıların her biri, çeşitli zamanlarda çeşitli akademik dergilerde yayımlanmış ya da sempozyum ve kongrelerde bildiri olarak sunulmuş olan teorik ve kavramsal analizlerdir. Her ne kadar farklı konu alanlarına nüfus etse de yazıların birbirinden tümüyle bağımsız olduğu söylenemez. Teorik analizlere bütün olarak bakıldığında, gündelik olana yönelmesi ve belirli problemlere odaklanması bakımından birbirlerini tamamlayıcı nitelikte analizler olduğu söylenebilir.

Kitap yalnızca akademisyenlere ve sosyoloji öğrencilerine değil, aynı zamanda sosyal düşünceye meyil etmiş okuyuculara da hitap etmektedir. Bu anlamda *“Otoritenin Sosyolojisi”* başlıklı yazı okuyucu için sosyolojik kavram analizine örnek teşkil ederken, *“insan neden itaat eder?”* *“Otoriteye itaatin ne türden gerekçeleri vardır?”* *“Herhangi bir düzen arayışının ön koşulu, belli bir otoritenin benimsenmesi midir?”* ya da *“otoriteye bağımlılık, insan eylemlerinin biçimini ve yönünü nasıl tayin eder?”* tarzındaki sorulara verilebilecek olası cevapları tartışmaktadır.

İkinci bölümdeki *“Bir Müzik Sosyolojisi Var mıdır?”* başlıklı yazı, sosyolojinin belli bir disiplininin varlığının ya da sınırlarının sorgulanması yanında, müziğin sosyolojik çözümlenmesi için ne derece gerekli bir tanımlayıcı olduğunu da kanıtlamayı amaçlıyor. Müzik sosyolojisinin ortaya çıkış koşullarını, ana ilgilerini ve müzik-toplum ilişkisine dair farklı sosyolojik çıkarımları Max Weber’den başlayarak George Simmel, Alfred Schütz, Theodor Adorno ve Pierre Bourdieu gibi teorisyenler üzerinden inceleyen yazıda, daha sonra alanın Türkiye’deki durumu sorgulanıyor.

“Risk Toplumu” başlıklı bölümde, sosyolojide son dönemde oldukça revaçta olan bir konu, imal edilmiş belirsizlikler

çağının sosyolojik yönelimi olarak ele alınıyor. Risk toplumu niteliğini, teorinin mimarları olan Ulrich Beck ve Anthony Giddens bağlamında inceleyen yazıda, teorinin dayanakları ve çıkarımları ortaya konulurken aynı zamanda zafiyetleri de tartışmaya açılıyor.

Yine güncel sosyolojik yönelimlerden olan ve “beden” konusunu değerlendiren “*Beden Sosyolojisi*” başlıklı yazı, bedeni sosyolojik bir nesne olarak tanımlayan teorinin içerimlerini, özellikle popüler kültür ve kadın konusuyla ilişkilendirerek irdeliyor. Bu bağlamda yazıda, “bedenin toplumsal anlamları nelerdir?”, “beden nasıl tüketim nesnesi haline getirilir?” Haz, erotizm ve cinselliğin bu tartışmalardaki yeri nedir” ve “Bedenin nesneleştirilmesinde niçin kadın bedeni öne çıkmaktadır?” şeklindeki sorulara cevaplar aranıyor.

Son olarak “*Gündelik Yaşamın Sosyolojik Anlamları*” başlıklı bölümde ise, içinde yaşadığımız toplumsal alandaki gündelik rutinlerimizin, etkileşimlerimizin ve üzerine çok düşünmediğimiz eylemlerimizin ya da diğerleriyle paylaştığımız gündelik yaşam dünyasının sosyolojik anlamları üzerinde duruluyor. Kısacası kitapta yer alan bütün bölümlerde sosyolojideki güncel teorik tartışmalardan örneklerle okuyucuya içinde yaşadığı sosyal dünyanın farkında olunmayan bazı yönlerine ilişkin sosyolojik çıkarımlar sunuluyor.

Kitabı oluşturan makalelerin ve son kerte de kitabın ortaya çıkmasında pek çok kimsenin katkısı oldu. Burada özellikle, bir yaratım ortaya koyarak kitaba ismini veren sevgili dostum Yrd. Doç. Dr. Güney Çeğin’e, ayrıca önerileriyle kitabın biçimlenmesini sağlayan heretiksel düşüncenin ustası Doç. Dr. Levent Ünsaldı’ya ve kitaba “Sunuş” yazma nezaketini göstererek beni onurlandıran değerli bilim insanı Prof. Dr. Ümit Tatlıcan’a çok teşekkür ediyorum.

Akademik değerlendirme ve eleştiriler yanında, dostlukları için müteşekkir olduğum Prof. Dr. H. Bayram Kaçmazoęlu'na, Yrd. Doç. Dr. Metin Yerli'ye, Doç. Dr. Özay Karadaę, Doç. Dr. Ünal şentürk'e ve Yrd. Doç. Dr. Fatih Arslan'a ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Yine kitabın basımında beni yüreklendiren ve son derece itinalı işler üreten Siyasal Kitabevi sahibi sevgili ağabeyim Ünal Sevindik'e de teşekkür ediyorum. İnsan, iyi ve güzel dostlara sahip olmalı.

Kitapla ilgili eleştiriler mutlaka olacaktır. Zaten olmaması da arzu edilir bir durum değildir. Kişisel olarak bana meslek hayatımda en çok katkı yapan şeyin, çalışmalarına yapılan eleştiriler olduğunu açık yüreklilikle söyleyebilirim. Aksi durumda, yaptığınız işin, ürettiklerinizin çok fazla bir önemi ya da anlamı olmayacaktır. Sosyal düşünce, onu algılama biçimlerimiz ya da bakış açılarımız başka türlü nasıl gelişir? Elbette, okudukça, okudukça ve alternatif görüşler içeren çalışmalar üretildikçe...

Doç. Dr. Ali Esgin
Malatya, Haziran 2014

Otoritenin Sosyolojisi

Otoriteye İtaatin ya da Otorite Bağımlılığının Sosyolojik Anlamları¹

“...her otorite karşısında alınan tavırda olduğu gibi, düşünmemek, pek de konuşmamak gerekiyor: Burada... itaat edilir! Dünya var olduğundan bu yana, hiçbir otorite kendisinin eleştiri konusu yapılmasına istekli görünmemiştir.”

F. Nietzsche, *Tan Kızılığ*, s. 8-9.

“Yüzyıllar boyu krallar, derebeyleri, endüstri patronları ve ana babalar itaat etmenin bir erdem, itaatsizliğin ise ahlaksızlık olduğu tanımında direndiler. Başka bir görüş açısı sunmak için bunun yerine şu tanımı koyabiliriz: insanoğlunun tarihi itaatsizlikle başladı ve ne yazık ki itaatsizlikle sona erecektir.”

E. Fromm, *İtaatsizlik Üzerine*, s. 7.

Toplumsal gündelik yaşamda etkileşim ve iletişim amacıyla kullanılan kavramların birçoğu, kavramın kullanıcıları tarafından pek sorgulanmaz. Aslında bu gerekli de değildir. Nihayetinde bir kavram, dilin kullanıcıları ya da konuşanlar için daha çok anlam taşıyıcı bir araçtır. Dolayısıyla amaç, kavramı

---

¹ *Sosyologca Dergisi*'nin 5. sayısında yayımlanan makalenin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş biçimidir.

sorgulamak değil, onu kullanmaktır. Kavram, konuşma dilinde sahip olduğu ilk anlama ya da konuşanın anladığı karşılığına göre tasnif edilerek, söylenilmek isteneni basitçe ifade etmek amacıyla söz haline getirilir. Örneğin, özgürlük kavramı toplumsal alanda yaygın anlamıyla sıklıkla kullanılırken, konuşanlar özgürlüğün aslında ne olduğu, özgür olma durumunun karşıladığı anlamların ne türden farklı boyutlara sahip olabileceği gibi sorular üzerinde pek durmazlar. Aynı durum, ahlak, politika, kültür, güven ya da otorite gibi rastlantısal olarak seçilmiş kavramlar ve yüzlerce başka kavram için de geçerlidir. Oysa gündelik toplumsal yaşamda içerdikleri derin anlamları üzerine düşünülmeden kullanılan bu türden kavramlar, sosyolojik bağlamıyla ele alındığında, içinde yaşanan toplumun gerçekliğini ya da insan ilişkilerinin doğasını tanımlayıcı kodlar olarak işlev görmektedirler. O nedenle, gündelik yaşamda kullanıcıları tarafından pek sorgulanmasalar da, insan birlikteliklerinin sonuçlarıyla anlam kazanan bu kavramların sosyolojik çözümlenmeler açısından önemi büyüktür. Sözgelimi, güven kavramına yüklenen anlamların, güven duygusunu doğuran kaynakların ya da bu kaynaklardaki dönüşümlerin anlaşılması, toplumsal gerçekliği anlamlandırma çabasında sosyolojiye önemli katkılar sağlamaktadır. Dolayısıyla kavram analizi, sosyal yaşamın dinamiklerini açıklama veyahut bilimsel teori inşa etme sürecinde sosyolojik düşüncenin göz ardı edilemeyecek önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Üstelik sosyolojik düşünce açısından böyle bir girişim, bir kereye mahsus bir girişim de değildir. Çünkü sosyolojinin kavram analizine konu olan kavramların en belirgin özelliği, canlı olmalarıdır; yani, toplumsal yaşamın değişkenliğiyle paralel biçimde sürekli dönüşüm geçirmeleridir. Güven kavramı hep vardır. Fakat güven kavramının toplumsal yaşamdaki

karşılığı sürekli değişmektedir. Tıpkı aile kavramının hep var olmasına karşın, aileye yüklenen anlamların değişmesinde olduğu gibi.

Otoriteyi Kavramsallaştırmak

Yazının başlığını oluşturan “*otorite'nin sosyolojisi*” tanımlaması, tam da bu türden bir bakış açısıyla ilişkilidir. Söz konusu bakış açısı çerçevesinde otorite, benzeri pek çok kavramda olduğu gibi, insan birlikteliklerinin ya da toplumsallığın anlamlı kıldığı, dolayısıyla toplumsal yaşamın çeşitli yönlerinin anlaşılmasına olanak sağlayan bir kavram olarak düşünülmüştür. Amaç, kavramın günümüzde ulaştığı anlamlar üzerinden, bazı sosyolojik çıkarımlara ulaşmaktır. Ancak sosyolojik çıkarımlara, herhangi bir kavrama ait bilinen tanımları dile getirerek ya da daha önce yapılan tanımları tekrarlayarak ulaşmak pek olanaklı değildir. Çünkü sosyolojik çıkarımlar yapabilmek, kavramı toplumsal bütünlüğü içinde ele alarak, onu belli bir amaç ya da problem çerçevesinde irdelemeyi gerektirmektedir. Aksi durumda yapılan, yalnızca daha önce dile getirilen bazı tanımları art arda sıralamaktan ya da amacı belirsiz yüzeysel çıkarımlarla yetinmekten öteye geçemeyecektir. Bu nedenle öncelikle, yazının amacını ya da problemini temellendirmek için, otorite kavramının neden toplumsallıkla birlikte anılması gerektiği ve bu yönüyle toplumsal olanın anlaşılmasına nasıl katkı sağlayabileceği konularına açıklık getirilmelidir.

Her şeyden önce otoriteyi tanımsal açıdan anlamlı ve geçerli kılan, onun toplumsal yaşamla bütünleşik bir kavram olmasıdır. Daha açık bir ifadeyle otorite, yalnızca bireysel-psikolojik bir olgu değildir; sahip olduğu anlama ve anlam çeşitliliğine ancak toplumsallık dâhilinde kavuşmaktadır. Otorite, iki kişinin var olduğu yerde, birinin diğerine üstünlüğü söz

Kaynakça

- Bauman, Z. (1999). *Sosyolojik Düşünmek*, Çeviren: A. Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Berberoglu, B. (2012). *Klasik ve Çağdaş Sosyal Teoriye Giriş*, Çeviren: C. Cemgil, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Elliot, A. (2008). *Concepts of the Self*, Cambridge, Polity Press.
- Giddens, A. (1990). *Central Problems in Social Theory*, Berkeley, University of California Press.
- Giddens, A. (1999). *Toplumun Kuruluşu: Yapılaşma Kuramının Ana Hatları*, Çeviren: H. Özel, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Giddens, A. (2003). *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları*, Çeviren: Ü. Tatlıcan ve B. Balkız, İstanbul, Paradigma Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel-Kimlik*, Çeviren: Ü. Tatlıcan, İstanbul, Say Yayınları.
- Giddens, A. (2011). *Sosyolojinin Savunusu*, Çeviren: İ. Kaya, İstanbul, Say Yayınları.
- Goffman, E. (2009). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunuluşu*, Çeviren: B. Cezar, İstanbul, Metis Yayınları.
- Kaspersen, L. B. (2000). *Anthony Giddens: An Introduction to a Social Theorist*, İngilizce'ye Çeviren: S. Sampson, London, Blackwell,
- Layder, D. (2006). *Sosyal Teoriye Giriş*, Çeviren: Ü. Tatlıcan, İstanbul, Küre Yayınları.
- Sartre, J.P. (1985). *Varoluşçuluk*, Çeviren: A. Bezirci, İstanbul, Say Yayınları.
- Slattey, M. (2007). *Sosyolojide Temel Fikirler*, Yayına Hazırlayan: Ü. Tatlıcan, G. Demiriz, Bursa, Sentez Yayıncılık.